

HET PAASCHEFEEST

VAN

ROOSJE BREETVELD.

EEN VERHAAL

DOOR

H. K A R S S E N.

AMSTERDAM,
HÖVEKER & ZONN.

I.

Een bovenhuis te huur. Jaar in jaar uit stond dit opschrift met duidelijke letters boven den ingang van een vrij groot gebouw, in een eenigszins afgelegen gedeelte der stad. Dat het gebouw wat afgelegen stond was de oorzaak niet, dat niemand zich aanmeldde om dat bovenhuis te huren; ook moest men de redenen niet zoeken in gebrek aan huurders, want de woningen waren zeer schaars; evenmin hierin, dat het bovenhuis niet comfortable was, of in goed Hollandsch uitgedrukt, dat er weinig gemakken in waren; neen, want voor een bovenhuis had het zeer veel geriefelijkheden. Zij, die het huren wilden, konden de pomp, den regenbak, den kelder en de keuken van het benedenhuis in gebruik nemen, zonder daarvoor meer te betalen dan voor die bovenkamers, waar deze zaken gemist werden. Het bovenhuis zelf bestond uit twee ruime vertrekken en twee slaapkamertjes, met ruime zolders, en kasten in overvloed. Het was dus vreemd, dat wel velen het opschrift hadden gelezen, die een woning zochten, maar deden alsof dit voor anderen, en niet voor hen daar was opgehangen. De eigenaars van het huis, meenende dat de huur te hoog was, stelden die zoo laag mogelijk, ja boden zelfs aan, om, onder een zekere voorwaarde, de kamers voor niet te zullen afstaan. Doch ook deze maatregel bleek langen tijd nutteloos. Eindelijk kwam er iemand, die zich als huurder aanmeldde. De man had een ruw, woest voorkomen;

zijn spraak was barsch en zijn oog en flikkerden van moed en vuur; maar met dat alles scheen den man een zekere goedigheid eigen te zijn, zoodat men zijn barsch voorkomen, zijn toon en houding wellicht moest toeschrijven aan bijzondere omstandigheden, waarin hij had verkeerd. En zoo was het. Hij had langen tijd in Indië gediend, had allerlei ontmoetingen gehad en was voor geen klein gerucht vervaard.¹

Het accoord werd getroffen, en binnen veertien dagen zou de nieuwe bewoner het bovenhuis betrekken. Doch ziet, twee dagen vóór den bepaalden dag kwam de oudgediende, bracht onder allerlei verschoonende redenen den huissleutel terug, en was zoo vrij het gesloten accoord te verbreken. Het was buiten zijne schuld, want zijne pas getrouwde vrouw weigerde het bovenhuis te betrekken. Wonderlijk! Voor geen honderd duizend gulden, had zij gezegd, zou zij één nacht in dat akelige hol slapen. Toen den huurder werd gevraagd, wat de vrouw dan zoo afkeerig maakte, gaf de man ten antwoord: „Och mijnheer, gij begrijpt dat ik mij aan die praatjes niet stoort, maar zij, mijne vrouw en vele anderen met haar, meenen dat het spookt in het benedenhuis.” Wie een weinig bekend is met het volksgeloof, weet, dat geen reden zwaarder weegt bij zulke gelegenheden, dan bovengenoemde. Het geloof aan spoken en spokerij oefent zooveel kracht uit onder een groot deel der bevolking, dat men wijs doet, wie met spokenvrees is behebt niet tegen te spreken; want het is in den wind geschermd. Men kan een vreesachtige den grond van zijn vrees wel voor een oogenblik ontnemen, doch de vrees keert gelijk de weggeslagen lucht onmiddellijk terug. De verhuurder trachtte den man wel te overtuigen van het dwaze denkbeeld zijner vrouw, maar de man zeide: „Ja mijnheer, wat zullen we er aan doen, zij heeft die vrees nu eenmaal van anderen overgeërfd, en gij noch ik kunnen

die met een stok er uit slaan." Daar bleef het dan ook bij. En het bovenhuis in de Hoogstraat werd vooreerst niet verhuurd. — Had dit spokengeloof eenigen grond? Oordeelt zelf, waarde lezers!

Als de wanden van dit huis hadden kunnen spreken dan zouden zij u veel hebben weten te vertellen van wat er in vroegeren en lateren tijd was geschied. Menigeen, die de voordeur was ingegaan, zou, als hij nog eenig gevoel voor God en zijn dienst in het hart, of ook maar een greintje geweten in zijn binnenste had, een hand op den wand hebben gezien, welke het Mené Mené Tekel Upharsin uit Belzazars dagen herhaalde: Geteld, geteld, gewogen, te licht bevonden. Dit heeft ongetwijfeld menigen jongen man of menige jonge vrouw in de ooren geklonken, als zij in- of uitgingen. Die wanden van dat huis hadden in vorige dagen geschud van duivelsch, helsch gelach en gedans, van wereldschgezind trompetgeschal en snarenspel. De begeerlijkheid der oogen, de begeerlijkheid des vleesches en de grootschheid des levens waren in dit huis gediend in hare grofste vormen. Dit huis was geweest een voorportaal der hel. Velen in de kracht des levens hadden daar hun gezondheid verloren en de rust hunner ziel. In lichtzinnigheid en broodronkenheid waren zij binnengegaan, die jongelingen en jonge dochters, en met een vuur van wroeging en berouw hadden zij die plaats des verderfs verlaten.

Men zou het niet gezegd hebben, als men onbekend was met de listen des satans, dat die menschenmoorder van den beginne daar een van zijne paleizen bezat. Onder het mom van een eerbare ververschingsplaats, had het opschrift boven het deurraam: „De Goede Hoop,” menigen onergdenkende naar binnen gelokt, die met een schreiend hart, jaren daarna nog dit oogenblik van onbedachtzaamheid herdacht. „Zoo waakt dan,” was vooral hier een zeer gewichtige waarschuwing.

Hoe hij heette, de man, die daar met een mars vol houtwaren op den rug door de straten ging, wist niemand, maar iedereen merkte hem op. Wie kent ze niet, die werkzame, ijverige, onvermoeide marskramers, die met een zwaren mars beladen, gesneden potlepels, houten lepels en vorken, scharen, messen en scheermessen, sponsen, zeemlappen en bretels, melkzeven, schuimspanen, houten nappen, goud en zilver met zich voeren en langs de huizen rondventen. Hun blauwe kiel, hun zware duitsche pijp, de dikke stok en de lompe met spijkers beslagen schoenen maken hen dadelijk kenbaar; de lange getraliede mand is een afschrik voor de ongehoorzame kinderen, en hunne eerlijkheid een punt van aantrekking voor de kooplustige huismoeders. Iedereen had hem dan ook gezien, de zeemlappen-koopman, en toen op zekeren morgen het gerucht in de stad verspreid werd, dat er een vreemdeling werd vermist, die den vorigen dag in de stad was gekomen, waren er terstond velen, die belang in de zaak stelden, omdat zij met eigen oogen den man hadden gezien, ja, sommige huismoeders schreiden er om, want zij hadden nog van hem gekocht. Waar de man gebleven was, was een raadsel, maar men vreesde het ergste. Het laatst was hij gezien in „de Goede Hoop,” en van dat oogenblik had men niets meer van hem bemerkt. De waard der beruchte kroeg, dit wist het gerecht alleen, had zijn naam op de nachtlijst niet laten inschrijven, en dus kon ook niet uitgemaakt worden of hij er den nacht had doorgebracht. Daadwerkelijke bewijzen had men niet, dat de ongelukkige was vermoord, maar zedelijk was men er van overtuigd. De waard en de zoogenaamde waardin waren handlangers van den duivel, in de meest mogelijke naaktheid. Er werd huiszocking gedaan, en een binnenplaats naast het huis werd geheel en al opgegraven, om zoo mogelijk bewijzen van schuld te ontdekken, maar alles

vruchteloos. De man was spoorloos verdwenen, en niets is er sedert dien tijd omtrent de misdaad aan het licht gekomen. De booze man en het even booze wijf zijn reeds gestorven, en hebben hun eeuwig vonnis van den alwetenden Rechter ontvangen. Niet lang na dit voorval, waarvan natuurlijk het geheele steden vol was, hetwelk alle hoofden en tongen in beweging bracht, werd er op de binnenplaats een groote danszaal gebouwd, en de uitgietingen der ongebondenheid namen zoo mogelijk nog toe. Was het wonder, dat elk weldenkende met afschuw dit huis der zonde aanzag, en dat vreesachtige vrouwen en kinderen langs den overkant, sluipende en bleek, voorbijgingen? In de eerste jaren waagden deze het niet er des avonds langs te gaan, en toen het duivelshol ledig kwam, verspreidde zich het gerucht, dat de vermoorde des nachts kwam spoken, of gelijk de volkstaal het uitdrukte „terugkwam“. Noch het benedenhuis, noch het bovenhuis werd door iemand begeerd, maar door elk geschuwd. Hoe het kwam, dat er eindelijk menschen gevonden werden, die zich niet stoorden aan het kwaad gerucht, zal in het vervolg blijken.

II.

Het was zeer lastig voor de dames der Christelijke kostschool, dat er Zondag aan Zondag arme buurtkinderen zaten te kibbelen, te kibbelen en te schreeuwen op de hooge steenen stoep, die voor het huis was. In de week bemerkten zij er niets van, omdat de school aan den achterkant was, maar Zondags wanneer zij van de mooie voorkamer gebruik wilden maken en

na kerktijd een rustig kopje koffie wilden drinken, werden zij in hun huiselijk stil samenzijn gestoord door het rumoer van een half dozijn half naakte, half uitgehongerde kindertjes der armste armenbuurt. En toch meenden die dames, dat zij, als zij de geheele week in de schooldrukte geweest waren, 's Zondags wel een oogeblikje tot bezinnen mochten komen. Dit kan ook niemand tegenspreken. Maar wat met die kindertjes aan te vangen? Hen weg te jagen was wel wat hard; dit was bijna het eenige genot, dat zij smaakten; die stoep van het oude nonnenklooster was aantrekkelijk, in weerwil van de kille koude van het hardsteen en van de kramppijnen, die de kindertjes in hun bloote beenen gevoelden als zij uren achtereen op de treden lagen, of langs de leuning gleden, of aan den deurknop stonden te bengelen. Of de dames en dametjes al over de ruiten gluurden en er tegen tikten, dit hielp niet, tenminste niet om het leven te doen ophouden; en toch werd dit rumoer het middel om iets goeds uit te werken. De dames waren daardoor genoodzaakt veel aan die kinderen te denken, aan hun ouders, aan hun opvoeding, aan hunne behoeften, aan hun lichamelijk en geestelijk welzijn. Wegjagen wilden zij niet, en toch zochten zij naar een middel, om van den last bevrijd te worden. „Suze,“ zoo sprak op een Zondagmorgen de oudste der dames, „als wij die kinderen eens een uur bij ons in huis namen, en vertelden hun eens de een of andere aardige geschiedenis, misschien dat zij dan naderhand vanzelf van de stoep bleven, en zeker is het dat dit goed voor die onwetende, slecht opgevoede kinderen zou wezen.“ Dit denkbeeld vond ingang bij Suze. Juffrouw Suze zocht een half dozijn voetebankjes op, en ging naar de broodkast om te zien of er ook eenige krentebroodjes waren. De kindertjes liepen eerst weg, toen de deur openging en een der juffers hen wenkte; maar een voor een kwam schoorvoetend terug.

vooral toen er een krentebroodje in de hand van de juffer werd opgemerkt. Zoo werden de kindertjes binnengelokt; zij kregen ieder een bankje, een broodje en een goed woord daarenboven, en de kindertjes vermaakten zich zoolang zij aten vrij wel. Daarop vertelde juffrouw Suze, dat zij gaarne zou hebben, dat er nog meer kinderen kwamen, niet om te eten, maar om te hooren vertellen van dingen, waarvan zij nog nooit hadden gehoord, die heel mooi waren en heel goed. Als zij netjes en vooral zindelijk kwamen, zich ordelijk en beleefd gedroegen, oplettend luisterden en goed onthielden, dan zou er nog wel eens een lekker broodje op kunnen overschieten, en hoe meer er dan kwamen, hoe liever het haar wezen zou. Daarop vertelde de goede juffrouw van een lief klein arm kindje, dat eens gelegen had in een beestenkribbe en dat nog armer was geweest dan zij nu waren; dat kindje was groot geworden, en toen het groot was hadden booze menschen het aan een kruis gehangen. Doch die man was niet doodgebleven, maar weder levend geworden, en nu was hij daarboven heel ver weg in den hemel. Daar was hij zoo rijk, o zoo rijk, en wilde ook alle arme kindertjes, die het hem vroegen, in dien mooien goeden, heerlijken hemel brengen, en hen zoo rijk maken, zoo rijk, neen nog veel rijker dan de rijkste in de stad. Dat vonden die zes arme stumper-tjes heel mooi, en toen zij heen moesten gaan, vroeg een van hen, of zij den anderen Zondag weer mochten komen, dan zou zij haar broertje medebrengen. Dit wilden ook de anderen; Juffrouw Suze kon het aan hunne oogjes zien. Of het de krentebroodjes waren, die hen zoo begeerlijk maakten, of het mooie vertellen, dit zou later blijken; maar dit is zeker, zij was blij dat zij die goede gedachte had opgevolgd. Zijzelve had zich niet verveeld, de andere huisgenooten hadden geen overlast gehad, en de kinderen waren op een weg gebracht, die voor hen

iets goeds kon aanbrengeu. Zoo was er een begin gemaakt, een ongezoehht begin van een Zondagschool, die, eerst heel klein gelijk een mosterdzaadje, zou opwassen en zich uitbreiden tot een grooten boom, die zijne takken over de geheele stad zou uitspreiden. Den volgenden Zondag was het halve dozijn reeds tot een twaalfstal aangegroeid, en steeds werd het aantal kinderen met elken Zondag grooter. Natuurlijk bleven nu de krentbroodjes in de kast, want kostschoolhouderessen hebben het niet altijd breed in de wereld. Vooral niet, wanneer zij van een Christelijken geest doordrongen zijn. Dan zijn er veel ouders, die schijnen bevreesd te zijn, dat hunne dochters te zeer doordrongen zullen worden van een ziekelijken geest, en dat zou een bederf zijn voor de jeugdige meisjes, die later opgang in de wereld moeten maken. Spoedig werd de ruimte voor Zondagschool beschikbaar te klein. Hierbij kwam nog een andere zaak. Het gemeentebestuur, dat de dames had aangesteld, vond het heel onbetamelijk, dat onderwijzeressen voor jonge dames zoo dikwijls in aanraking kwamen met het plebs, d. w. z. het volk, zooals de achtbare heeren de armen noemden; zij werden te veel doortrokken met de armenlucht, en dit zou schadelijk werken op den bloei der kostschool; daarbij hielden die heeren niet van godsdienstige dames, die ter wille van den godsdienst haar maatschappelijke betrekking verwaarloosden. Het bepaald verbieden konden zij niet, maar wat zij konden deden zij. Zij zonden namelijk aan de zondagschoolonderwijzeressen bevel, om de armenkinderen niet meer in de schoollokalen toe te laten, maar een andere gelegenheid voor hare liefhebberij, gelijk het onderwijs aan die armen genoemd werd, uit te zoeken. Waar nu heen? De Heer zelf opende een weg; er vormde zich een vereeniging van mannen en vrouwen, die het godsdienstig onderwijs der armenkinderen zouden behartigen, en binnen

eenige weken verhuisde de jeugdige Zondagschool naar het be-
ruchte huis in de Hoogstraat.

Eens vroeg eene vrouw aan den Heer Jezus: „Waar moeten wij
God aanbidden: op dezen berg Gerizim, of te Jeruzalem?“ En de
Heer antwoordde: „De ure komt en is nu, dat de ware aanbid-
ders noch op dezen berg, noch te Jeruzalem den Vader zullen aan-
bidden. God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem
aanbidden in geest en in waarheid.“ Uit welke oorden der wereld
de lofpsalmen ten hemel stijgen, hetzij ze oprijzen van Groen-
lands sneeuwvelden, of door den luchtstroom omhoog worden
gedragen uit Afrika's verzengde woestijnen, zij zijn den hoogen
God welgevallig, wanneer zij slechts de tolken zijn van een dank-
baar Hem gewijd hart. Als de bestuurders der Zondagschool
dit niet hadden geweten, dan zouden zij zekerlijk afgeschrikt
zijn geworden om naar dit duivelshol de schare van kinderen over te
brengen. De Heer wil geen gemeenschap met Belial. Hij wil
niet deelen met den vorst der duisternis, maar Hij wil wel den
slechtsten zondaar aannemen als zijn kind, wanneer die zondaar
Hem zijn geheele hart schenkt. Hij wil niet wonen in een huis,
waar tegelijk de wereld en God wordt gediend, maar Hij wil
met Zijne genade tegenwoordig zijn in een roovershol, dat
hervormd wordt in een bedehuis. Dit was dien bestuurders der
jeugdige Zondagschool ten troost. Zoo echter dachten er velen
niet over. Vooral waren het de moeders der kindertjes, die er
eerst erg huiverig van waren als zij daar hun kroost moesten
brengen in de vroegere verblijven van ontucht en werelddienst.

Langzamerhand gewenden zij er zich aan, en tot op zekere hoogte
hadden zij er vrede mede. Ja, zij vonden het in het laatst zelfs
een aantrekkelijk denkbeeld, als zij bedachten wat daar nu in
dat huis geschiedde in vergelijking van vroeger dagen. Welk
een hemelsbreed verschil! Eertijds weerklonken hemeltergende

liederen van uit die kamers en zalen naar buiten. „Scheep vreugde in 't leven!“ zoo gilde men elkander toe, en verdartelde de stem van 't knagend geweten en der helsche onrust in losbandige vroolijkheid. Thans klonk het uit den mond van meer dan 400 kinderen:

Hoog omhoog, het hart naar boven,
 Hier beneden is het niet!
 't Ware leven, lieven, loven
 Is maar daar men Jezus ziet.

En als dan die lieve zuivere kinderstemmen het zoo geliefde lied aanhieven: „Er ruischt langs de wolken een lieflijke naam, Die hemel en aarde vereenigt tezaam,“ dan bleven velen, die vroeger zoo snel mogelijk dit duivelshol voorbijgingen staan en zeiden in zichzelf: „De wegen des Heeren zijn wonderlijk. Hij is machtig om aan alle plaatsen zijns naams een gedachtenis te stichten!“ Dan wilden de engelen in den hemel wel luisteren naar die kindertonen, al werden zij ook gezongen in een der vroegere palcizen van hun afgevallen broeder.

III.

„Is mijnheer t' huis, juffrouw?“

„Ja vriendje, mijnheer is t' huis. Wilt ge mijnheer sprcken?“

„Ja juffrouw, zeer gaarne.“

En onder velerhande soorten van plichtplegingen, beleefdheden en onderdanige dienaars, stapte een zoon Abrahams mijne kamer binnen. Het was een klein vast mannetje, met vlugge be-

wegingen, van de pokken geschonden, en flonkerende schrandere zwarte oogen, dat voor mij stond.

„Mijnheer, ik ben een paar dagen geleden met vrouw en kinderen in de stad gekomen, en zoek een woning, kwam daar door de Hoogstraat, en zag naast een groot bord, waarop geschreven stond: Zondagschool, een ander bordje met het opschrift: Een bovenhuis te huur. Ik zeide tot mijn vrouw: Sara, dat past ons; en mijn vrouw zeide: Ja Levi, dit past ons; en zoo is het, mijnheer, dat ik bij u gekomen ben, om dat bovenhuis in de Hoogstraat te huren. Ik zal je komen staan te vertellen, mijnheer, dat ik uw bovenhuis net en zindelijk zal bewonen, en dat ik u trouw zal betalen, want ziet u, mijnheer, ik ben een eerlijke Israeliet; mijn vader zaliger, ook een eerlijk man als ik, heeft het zijn kinderen altijd voorgehouden eerlijk te zijn, en zoo is het gekomen dat ik het ook ben, mijnheer! en dat ik het bovenhuis wil huren in de Hoogstraat voor billijken prijs, want mijne vrouw Sara en ik zijn arme menschen, maar eerlijk.”

„Hoe is uw naam, vriend?”

„Ik hiet Levi Breetveld, mijnheer, en mijn vrouw is Sara Wolff.”

„Wat doet gij voor den kost, Breetveld?”

„Ik ben koopman in oudheden, mijnheer, en mijn vrouw Sara heeft een kleinhandel in garen en band. Maar ik zal je komen staan te vertellen, mijnheer, dat mijn vrouw en ik u geen last zullen aandoen met onze affaire. Als wij voor onze negotie maar een plaatsje op zolder hebben, dan hebben wij genoeg, en het bovenhuis in de Hoogstraat voor een woning, dan is het goed zegt Sara, en dat zeg ik ook.”

De bepalingen voor de huur werden gemaakt; het accoord werd getroffen. Levi Breetveld zette zijn naam op het huurcontract, en met den huissleutel in den zak verliet hij mijne woning.

Die eerlijke Levi Breetveld! Geen schrijnender tegenstelling dan deze Levi, een zoon Abrahams, en het woord van den Heer Jezus, van Nathanael gezegd: „Ziedaar een Israëliet, in wien geen bedrog is.“ Van beiden werd hetzelfde getuigd, maar met dit onderscheid, dat de een gelijk de Farizeër in de gelijkenis van zichzelf sprak: „Ik dank U, Heer, dat ik niet ben gelijk deze onrechtvaardige tollenaar“, en dat de ander deze lofspraak zich hoorde toevoegen door den Mond der Waarheid, in wien waarheid, en geen bedrog was. Als een man, die in zijn recht was, kwam de nieuwe bewoner den volgende dag verzoeken, het bordje van de deur te mogen verwijderen, en niet dan onguarne verliet het door weer en wind half vergane bordje de deurpost, waar het zoo lang rustig had vastgezeten. Binnen eenige dagen versierden bonte gordijnen de ramen van het bovenhuis, en Levi Breetveld had zijn vrouw Sara en een half dozijn jonge Israëlieten in de Hoogstraat geïnstalleerd. Nog denzelfden dag draafden Mozes en Levi, Racheltje en Roosje en nog een paar kleinere Breetveldjes de trappen op en af, en vermaakten zich met echt Israëlietische vrijpostigheid en gemakelijkheid op de binnenplaats der van ouds bekende „Goede Hoop.“ Van spokerij of hekserij schenen de krullekopjes niet te weten, of er boven verheven te zijn, en van den geest des vermoorden Duitschers hadden de inwoners niet half zooveel last, als de bestuurders der Zondagschool van den bedriegelijken en vrijmoedigen geest, die er in dit jonge volkje in navolging van den ouderen Levi woonde. Het scheen dat de koopman in ouden van zijn rente leefde. Reeds den eersten dag zat hij van 's morgens tot 's avonds met een lange duitsche pijp, in een rood gestreept boezeroen, en zijne voeten in viltten pantoffels gesloten, met de beenen in de vensterbank, en liet zich zijn pijpje wel smaken. Wellicht wilde hij uitrus-

ten van de vermoeienissen der laatste dagen, in allen gevalle, die eerste dag was een dag, zooals vele luie menschen ze gaarne zouden wenschen. Moeder Sara was tamelijk slordig en vuil, en Mozes met zijn broertjes en zusjes vergaten ook de reinigingen der wet. Tusschen de kleine Breetveldjes was nog al onderscheid in het uiterlijke. Het oudste was een meisje van elf jaren, Roosje geheten; zij was waarlijk een roosje, zoo frisch was zij van kleur; maar een roosje, dat door vuile handen was bezoeeld. Wanneer zij netjes was aangekleed en zindelijk was gewasschen, dan bleek Roosje een beeldschoon meisje; doch die noodige reiniging had gewoonlijk alleen op Sabbat plaats. Het jongste was een kuaapje van drie jaren, het tegenbeeld van zijn oudste zusje. Het was met dit kind allertreurigst gesteld. Bijna zoo groot als een rat, zat het mannetje in een soort van kinderstoel, waar het nooit uitkwam, indien Roosje het stum-pertje niet even op den arm nam. Het geleet meer op een kindje van een jaar dan op een van drie jaren. Men kon daarbij duidelijk opmerken, dat het knaapje altijd achterlijk zou blijven, want het had een wezenloozen oogopslag, en gaf den indruk dat het idioot zou worden. Op Roosje volgden twee jongens, Mozes en Levi, die als een haar op elkander geleken; zij waren vlug als de wind en klein als lilliputters; een paar wonderlijke springertjes. Wijs als Solon en praters als Brugman, waren die Mozes en Levi de trots van den ouden Levi, en daarom het verdriet zelf voor moeder Sara. Op de twee jongens, die tweelingen waren, volgde een meisje Rachel, het was vijf jaren oud en evenals Roosje een aardig springstertje, terwijl een kleutertje van anderhalf jaar het half dozijn Breetveldjes voltooide. Deze allen vermaakten zich op den eersten dag van hunne installatie in de Hoogstraat op de beruchte binnenplaats, terwijl «memmeleden boel op stel bracht, en vader Levi zijn duitsche pijp lag te

rooken in de vensterbank. Toen de avond begon te vallen veranderde het tooneel. Roosje sleepte haar onnoozel broertje en het kleine zusje naar boven, terwijl Racheltje met Moop en Laaifie elkander begonnen af te vragen, of vader hen nog niet zou roepen om uit te gaan. De oude Breetveld verdween op dat oogenblik uit de vensterbank, en een half uur daarna verscheen er een deputatie van vijf Breetvelden op de straat, uitgedoscht in alle mogelijke kleuren. Zij droegen allen iets onder den arm, of op den rug in linnen of groen sitsen zakken gewikkeld, tot het kleine Racheltje toe, en stapten met veel statie de Hoogstraat in. Het was een vreemd uur om op negotie uit te gaan, en de kleederen, welke het vijftal droeg, schenen ook niet bijzonder geschikt te zijn, om de menschen te overtuigen, dat er een koopman in oudheden met zijne familie in aantocht was. Het was er dan ook verre vandaan, en Levi Breetveld zou moeite gehad hebben om te bewijzen, dat hij een eerlijk man was, gelijk zijn vader zaliger dit ook geweest was. De tocht ging regelrecht naar de markt, en ons vijftal verdween in een huis, waarboven met groote letters geschreven stond: *Café du Marché, Logement pour les Etrangers et pour les amis des Coloniales.* Eenige oogenblikken daarna werden de gordijnen in het huis met het wijsche opschrift omhoog getrokken, en een drietal gedaanten nam op een stellaadje voor het raam plaats. De deuren werden geopend en een schelklinkende trompet liet zijn geluid over de markt hooren. Dit instrument werd geblazen door een jongetje van tien jaren, dat al blazende rondom de tafel van het logement marcheerde, terwijl een ander mannetje even groot onder allerlei gebaren en dwaze sprongen den kleinen trompetter achteraan liep. De gedaanten voor het raam maakten ook muziék; de een had een harp, de tweede een gitaar en de derde een triangle, en wie

de familie Breetveld eens had gezien, had terstond in die vijf geweldmakende menschen de bewoners herkend van het bovenhuis in de Hoogstraat. Die eerlijke Levi! De koopman in oudheden was eensklaps veranderd in een herbergsmuzikant, en zijne kinderen in blazende en dansende instrumenten, die dienden om de drinkebroers te lokken. Voor het glas der herberg stond een bordje met het opschrift: Soirée musicale, par la famille Breetveld; en zoowel dit nieuwe opschrift als het vreemde van de twee dansende en blazende lilliputtertjes, in den vorm van twee zwartoogige Jodenkindertjes, trokken een menigte kinderen uit nieuwsgierigheid naar de openstaande deuren. Het is niet goed voor kinderen zoo in de nabijheid te komen van openstaande herbergdeuren: de verderfelijke jeneverlucht komt te veel in den neus, en dat werkt verkeerd; waar men jong gemeenzaam mede wordt, dat is ons, ouder geworden, onmisbaar; daarbij lokken muziek en zang van zulk een soort als Levi Breetveld met de zijnen ten beste gaf, tot te groote dartelheid. Het duurde dan ook geen half uur of er had zich een troepje joe-lende en dansende kindertjes gevormd, die de dwaze grappen van Laaifje, het dansende Breetveldje naäapten. Ook de heer, die aan den eerlijken Levi het huis had verhuurd, kwam voorbij, en bemerkte tot zijn niet geringe ontsteltenis, wie hij op het bovenhuis der Zondagschool had gehaald. Dat kon toch niet blijven! Een muzikant en nog wel een herbergsmuzikant met zijn familie boven een zondagschool-lokaal, en daarbij dit huis eigenhandig door een der bestuurders verhuurd aan dezen man, dat was te erg. Wat zou de wereld wel zeggen! De wereld toch loert er op om een middel te vinden, waardoor zij de zaak des Heeren kan afbreuk doen. Het scheen er bij de zondagschool-onderwijzers ook al niet op aan te komen, van wie ze geld ontvingen, wanneer zij het maar hadden. De wereld vroeg er ook niet naar, of

het bestuur deerlijk was bedrogen; zij oordeelde naar hetgeen zij zag. Natuurlijk werd den volgenden dag de eerlijke Levi en zijn vrouw Sara over deze bedriegerij onderhouden. „Ja mijnheer, mijn vrouw Sara en ik zeiden tegen elkander: de mensch moet wat doen om aan zijn brood te komen. Ik zal je komen staan te vertellen, dat wij, mijn vrouw Sara en ik, eerlijke muzikanten zijn, die alleen spelen in fatsoenlijke logementen, en wij spelen niet altijd, ziet u. De dagen, dat we niet spelen, zijn we kooplui in oudheden, zooals ik u gezegd heb. Mijn vrouw Sara doet kleinhandel, en onze kindertjes, Mozesie, Laaitie en Racheltje helpen ons een centje verdienen; wij zijn eerlijke menschen en willen gaarne onze huurpenningen betalen, want als de maand om is, en wij komen niet bij mijnheer met ons geld, eerlijk geld, dan zal mijnheer zeggen: Levi Breetveld, zoo gaat het niet langer, als je niet betaalt dan ben je geen eerlijk man, en wij willen alleen eerlijke menschen op ons bovenhuis hebben.“

„Maar Levi Breetveld, gij hebt mij de waarheid niet gezegd, en dat is ook oneerlijkheid.“

„Wat u daar zegt, mijnheer, heb ik ook al tegen mijn vrouw Sara gezegd, maar Sara stelde mij gerust, en zeide, dat haar vader Mozes-Wolff, die meester was geweest op een school voor kinderen van ons volk, in zulke onwaarheden geen zonde zag. Onze vader Abraham, zaliger gedachtenis, en David onze groote koning, die mijnheer ook wel zal kennen, hebben zich niet geschaamd zulke onwaarheden te zeggen; wat zal ik, arme Levi Breetveld, dan doen tegenover die mannen.“

„Maar Breetveld, uw God, Jehova, die ook onze God is, heeft zijn heilig ongenoegen over deze noodleugens getoond, en heeft zoowel Abraham als David er voor gekastijd; en daarenboven, de zonden van deze mannen zijn niet tot navolging, maar tot waarschuwing geschreven.“

„Uw woorden hebben wel kracht, mijnheer, maar Sara's woorden ook, en het is nu niet anders; toen Sara sprak geloofde ik haar, en nu mijnheer spreekt geloof ik hem, en zoo is het gekomen, dat ik gelogen heb, en zoo is het ook gekomen, dat ik er spijt van heb.“

Maar of de eerlijke Levi er al spijt van had, dat hij gelogen had, dat hielp niet veel; hij woonde er eenmaal en hij mocht er niet blijven. Maar de man wist zeer goed, dat het zondagschoolbestuur hem niet verwijderen kon, zonder veel onkosten te maken, en daartoe zou het niet overgaan. Zes weken kon hij tenminste wonen, en in dien tijd op zijn gemak naar een andere woning uitzien. Zoolang moesten de zondagschool-onderwijzers en onderwijzeressen het zich getroosten, dat de fidel gehoord werd op het bovenhuis, terwijl zij in de benedenkamers onderwezen of zongen, en het scheen, dat de eerlijke familie zeer dikwijls repetitie moest houden, want harp en gitaar, triangle en trompet, en daarbij een lastig gehuppel over den vloer, werden maar al te dikwijls gehoord. Daarbij kwam nog, dat dit alles voor niet werd gegeven en ontvangen, want gedurende die zes weken wilden zij geen huurpenningen ontvangen, dewijl zij in het tegenovergestelde geval Breetveld als wettigen huurder hadden erkend. Als de man er over zes weken niet uitging, dan kon de rechterlijke macht tehulp worden geroepen. Arglistig is het hart meer dan enig ding, en toch wil het dit niet erkennen. Levi Breetveld was een bewijs voor de waarheid van Jeremia's woord. Maar ook een andere waarheid werd er door bevestigd, namelijk deze, dat God uit het kwade het goede kan doen voortkomen. Het volgende hoofdstuk zal ons dit duidelijk maken.

IV.

Terwijl muziek en zang van het nieuwe gezelschap over de markt weerklonken, verzamelden zich een honderdtal kinderen voor het lokaal der Zondagschool in de Hoogstraat. Het waren de meisjes der school, die dezen avond zangonderwijs zouden ontvangen, en tevens de een of andere geschiedenis zouden hooren. De kinderen waren gewoonlijk niet tevreden wanneer zij den geheelen leertijd met zingen moesten doorbrengen, hoe gaarne zij dit ook deden. De onderwijzer, die den zang leidde, moest steeds zorgen dat hij het een of ander verhaal ten beste kon geven. Het was omstreeks Paschen, en de gewoonte bestond, dat er liederen werden gezongen, die voor het feest konden dienen; en niets was natuurlijker dan dat ook de een of andere geschiedenis werd verteld, welke op het Paascheest betrekking had. De eigenlijke feeststof werd in de gewone zondagslessen behandeld. Het feestlied voor dezen avond, door den onderwijzer voor de kinderen vervaardigd, (op de wijze van: Rots der eeuwen in uw schoot) was van den volgende inhoud:

Ziet gij die bedroefde vrouw?
 Zie haar weenen, zie haar rouw;
 Hoor haar zuchten om haar Heer,
 Zie haar bukken keer op keer!
 Telkens wendt zij de oogen af { *bis. 1* }
 Van dat aak'lig donker graf.

De deur der bovenhuistrap stond half geopend, terwijl het vroolijk gezang van het feestlied omhoog rees, en het duurde niet lang of een meisjeshoofd stak halverwege door de opening. Het was een zwartoogig krullekopje, in waarheid een krullekopje,

1) Dit versje is uitgegeven door den boekhandelaar H. A. Berends, te Harderwijk.

want lange natuurlijke krullen hingen het meisje over de schou-
ders. Het was het hoofd van Roosje Breetveld, en spoedig
kwam zij geheel en al tevoorschijn. „Mag ik ook eens luiste-
teren, mijnheer? Liesje slaapt en Sjaakje ook, en ik verveel
mij zoo alleen boven. Als moeder niet medegaat naar de loge-
menten, dan moet ik mede, maar ik doe het niet gaarne en ik
kan ook niet spelen, zooals vader het graag heeft. Nu wij voor
de eerste maal hier in de stad muziek maken, zeide vader dat
ik bij Liesje en Sjaak moest blijven, maar het is boven zoo
eenzaam, en ik ben nog niet gewend. Ik zal hier bij de deur
blijven staan, dan kan ik de kinderen hooren als zij wakker
worden.“

„O zeker, lief kind, moogt gij luisteren naar het zingen, en als
ik straks vertel, moogt ge ook luisteren; het is goed voor u
eens te luisteren, want ik ben van plan iets te vertellen, waar-
van gij nut kunt hebben.“

„Maar mijnheer! Als vader het merkt dat ik geluisterd heb
naar het vertellen, dan zal hij mij slaan, want hij zegt, dat al
wat de Gojim (de Christenen) vertellen van God en van den
godsdienst leugen is, en dat ik vervloekt zal worden door God
en door mijne ouders, wanneer ik naar hen hoor.“

„Wat ik zal vertellen, Roosje, gelooft uw vader ook wel, en
misschien is hij er blijde om dat gij het hoort, want iedere
Israëliet hoort gaarne van hetgeen Jehova, uw God en ook
onze God, heeft verricht.“

Roosje was hierdoor gerustgesteld, en was blijde dat zij zich
niet behoefde te vervelen op het eenzame bovenhuis.

Wat het wel wezen zou, waar Roosje, het Jodenkind, naar
mocht luisteren, was de kinderen een raadsel. Nu eens keken
zij Roosje en dan den onderwijzer aan, en fluisterden elkander
toe dat het wel heel mooi zou wezen.

Het zou hen misschien wel tegenvallen, want een geschiedenis, of liever een vertelling zou het niet zijn, maar alleen onderwijs aangaande een instelling, een feest, dat zoowel Christenen als Joden vieren. Er zijn zeer veel kinderen, die het aangename voor het nuttige kiezen, en er niet naar vragen of het goed is wat zij hooren, als het maar mooi is, naar hun smaak.

„Als wij,“ zoo begon de onderwijzer zijn onderwijs, „als wij met een stoomboot of zeilschip de Middellandsche zee doorvaren, en wij willen het Kanaal van Suez ingaan, dan ontwaart ons oog in de verre verte een blauwende kust. Om die te zien moeten wij, bij Egypte zijnde, noord-oostwaarts staren. Ons oog kan dan wel niet onderscheiden welk land dit is, maar het hart gaat open van verlangen, om die kusten wat dichter te naderen. Deze blauwende bergen zijn de heuvelen van het Heilige Land. Als wij dien naam op onze lippen nemen, kinderen, dan doen zich vele en velerlei herinneringen op aan onzen geest, en wij verplaatsen ons gaarne eenige duizenden jaren achteruit, in den tijd, dat dit land nog was: overvloeiende van melk en honig; een land vol van gras en bloemen, het land van olijven, granaten, dadels, vijgen en wijn. Schoon was het er toen, heerlijk schoon, en het Israëlietische volk, hetwelk er toen bloeide, genoot overvloedig van de heerlijkheden, welke Jehova, hun God, aan dat liefelijk, vruchtbaar stukje gronds der aarde had medegedeeld. Schoon is het er nog wel, maar in vergelijking van toen is de vruchtbaarheid en schoonheid van den tegenwoordigen tijd niets. Liefelijke, tot aan den kruin begroede heuvelen, beplant met cederboomen en olijven, strekten tot weiden voor talloze kudden schapen en runderen. Heerlijke beeken, wel

klein, maar overvloedig in frisch helder water, stroomden van die heuvelen, door met bloemen bontgekleurde dalen, waar de landman en de herder hun Godgewijde liederen deden weerklinken, en waar de liefelijke fluit- en harptonen het oor aangenaam streelden. Een heerlijk schoon land was het altijd, maar die schoonheid en liefelijkheid werden op sonnige tijden des jaars dubbel gevoeld. Wanneer de stammen van het Israëlitische volk, verspreid van het noorden tot het zuiden, van Dan in Galilea tot Berseba in het zuiden, gezamenlijk naar de Godstad Jeruzalem opgingen, dan gevoelde ieder rechtgeaard Israëliet zich gelukkig, in dit goede land te mogen wonen; want als die duizenden bij duizenden zich tempelwaarts spoedden, dan was het feest, en om iets recht te genieten moet men feestelijk gestemd zijn. O, de aarde zou zooveel schooner zijn als wij altijd een vroolijk hart bezaten, en vooral wanneer onze vreugde van den echten stempel was, namelijk een vreugde in God. Gewoonlijk zag Palestina driemaal in het jaar zooveel duizenden blijde aangezichten, en weergalmden de heuvelen en de dalen van psalmen tot Gods eer. Op het Paaschfeest, het Pinksterfeest en het Loofhuttenfeest was de godvruchtige huisvader gewoon, hetzij met vrouw en kinderen, of met een of meerderen van zijne zonen tempelwaarts te gaan, en daar temidden van zijn volk te herdenken de groote dingen, welke de Heere God aan zijn volk had bewezen. Gewoonlijk mochten de kinderen niet vóór hun twaalfde jaar mede naar de heilige stad; maar menige knaap zag met tranen in de oogen zijn vader en oudere broeders vertrekken, en riep hem na: „O vader, o, vader, neem mij mede naar Jeruzalem. Ik heb reeds lang de psalmen geleerd, welke wij onderweg moeten zingen.“ Brandend van verlangen zagen zij den dag tegemoet, waarop zij den bepaalden ouderdom bereikten, om deel te mogen nemen aan de feestvreugde. Het

Paaschfeest was het voornaamste der feesten. Het werd gevierd op den dertienden of den veertienden der maand Nisan of April, en duurde zeven dagen. Eenige dagen tevoren werden er in tal van huisgezinnen in het gansche land toebereidselen gemaakt tot de reis naar de tempelstad, op den berg Zion. Reeds weken tevoren hadden de jeugdigen van jaren het druk met het bepraten der reis, zij verheugden er zich reeds bij voorbaat in, dat zij zooveel zouden zien en genieten, en de ouden van dagen vroegen zich af, of zij nog instaat zouden zijn den vaak moeilijken en bangen tocht mede te maken. De reis naar Jeruzalem ging meestal te voet; dit verhoogde het genot aanmerkelijk; men kon dan temidden van het gezelschap genieten van de gezamenlijke gesprekken; men kon dan meer van nabij deelen in de algemeene Godgewijde vroolijkheid. Zij, die het verst van de stad verwijderd woonden, gingen het eerst op reis, voorafgegaan door de priesters en levieten, die in onderscheidene oorden des lands woonden. Temidden van die priesters en levieten bevonden zich de ouderen van dagen, die om hunne eerwaardigheid of ouderdom grooter eer genoten; daarop volgden de knechten met ezels en kameelen, beladen met levensbehoefden en reisbenoodigdheden, terwijl de trein werd besloten door mannen, vrouwen en kinderen, die in bonte menigte, maar toch in goede orde, over bergen en door dalen elkander de reis veraangenaamden. Hoe nader men kwam aan de heilige stad, hoe grooter de schare werd van feestgangers, die zich bij iedere stad, vlek of dorp aan den trein aansloten, en hoe woeliger en aantrekkelijker het tooneel werd. Al wandelend wekten zij elkander op tot Godgewijde vreugde, en heerlijk weerklonken de daarop betrekkelijke psalmen. O kinderen, ons hart verwijdt zich en zingt mede, als wij ons verbeelden hoe die bonte menigte van mannen, vrouwen en kinderen aanhief:

Ik ben verblijd wanneer men mij
 Godvruchtig opwekt; zie wij staan
 Gereed, om naar Gods huis te gaan.

Kom ga met ons en doe als wij.

Jeruzalem, dat ik bemin,

Wij treden uwe poorten in.

Daar staan, o Godsstad, onze voeten!

Jeruzalem is welgebouwd,

Wel saamgevoegd, wie haar beschouwt,

Zal haar voor 's bouwheers kunstwerk groeten.

Heerlijk is het, wanneer oude menschen zich beijveren om hunne stramme leden in te spannen, teneinde de jongen voor te gaan naar het heilig huis des Heeren, en wanneer de kinderen huppelen van blijdschap, als zij in de gelegenheid zijn, om God te dienen daar, waar Hij zich een gebouw heeft gesticht tot zijn eer. Was ook de Heer Jezus als twaalfjarig kind niet begeerig om te zijn in de dingen, in het huis zijn Vaders? Dikwijls hadden de reizigers met hitte te kampen en met de droge verzengende zonnestrallen. Maar dan wekten de wandelaars elkan- der op, en hieven met een vroolijk hart aan:

Welzalig hij, die al zijn kracht

En hulp alleen van U verwacht;

Die kiest de welgebaande wegen.

Steekt hen de heete middagzon

In 't moerbeidal, Gij zijt hun bron,

En stort op hen een milden regen,

Een regen, die hen overdekt,

Verkwikt en hun tot zegen strekt.

En onder dit zingen vernieuwden zich hunne krachten, en met nieuwen moed beklommen zij de dikwijls steile hoogten der Galileesche bergen, of die in het zuiden. Neen, die bergen schrikten hen niet af, Jeruzalem was immers ook gebouwd op

bergen, en daarboven in den heiligen tempel woonde God, van Wien hunne hulpe kwam.

'k Sla de oogen naar 't gebergte heen,
 Vanwaar ik dag en nacht
 Des Hoogsten bijstand wacht.
 Mijn hulp is van den Heer alleen,
 Die hemel, zee en aarde
 Eerst schiep en sinds bewaarde.

Nu en dan strekte zich het gezelschap uit onder de lommerrijke takken van olijven en palmen, en gebruikte iets ter verfrissching, terwijl de tijd werd verkort onder allerlei vertellingen van vorige reizen, en van het heerlijke, dat men op het Paaschfeest had genoten. De ouden van dagen hadden het bij zulke gelegenheden zeer druk, en de jongeren luisterden met open oor naar de met vuur medegedeelde ontinoetingen en voorvallen. Kwam de nacht, dan strekte men de vermoeide leden op het zachte gras, onder tenten van zeildoek uit, waarmede ezels en kameelen waren beladen, en zoo trok men al zingende en jubelende voort, totdat men eindelijk de blauwende bergen, waarop de heilige stad, het heerlijk Jeruzalem lag gebouwd, in het oog kreeg. Op dit gezicht ging er een algemeene, ver weerklinkende juichkreet op; de duizenden vielen met het aangezicht ter aarde, en men hoorde niets, dan den met van aandoening trillende stem uitgesproken naam Jeruzalem, Jeruzalem. Van dat oogenblik af was het enkel leven en beweging, en al lag Jeruzalem twee duizend voeten boven den spiegel der zee, die hoogte kon de vreugde niet verdooven.

Gelijk 't gebergte, dat hoog gerezen
 Om Salem ligt gespreid;
 Zoo is in eeuwigheid
 De Heer rondom hen, die Hem vreezen

Rondom zijn volk, 't welk Hij wil hoeden
In tegenspoeden.

Zoo juichte men allerwege, en juist die hoogten van Salem gaven den bedevaartgangers vertrouwen op hun God Jehova. Gewoonlijk zorgde men dat men des daags vóór het Paaschfeest Jeruzalem kon binnentrekken. Dan zag men van alle kanten talrijke scharen de onderscheiden poorten binnengaan, terwijl de priesters en levieten van de hoogten des Tempelbergs hun wijdklinkend trompet- en bazuïngeschal deden hooren. Duizenden lammeren werden door de Schaapspoort aangevoerd uit Galilea's velden, en vermengden hun geblaas met de verzen van den 118^{den} Psalm.

Dit is, dit is de poort des Heeren,
Daar zal 't rechtvaardig volk door treên,
Om hunnen God ootmoedig te eeren
Voor 't swaken zijner zalighcên.
Ik zal uw naam en goedheid prijzen;
Gij hebt gehoord, Gij zijt mijn geest,
Door uw ontelbre gunstbewijzen,
Tot hulp en heil en vreugd geweest.

Op zulk een tijd was alle onderscheid in rang en stand vervallen. Ouden en jongen, rijken en armen, vrouwen en mannen, vrijen en dienstknechten of dienstmaagden waren aan elkander gelijk, want het Paaschfeest was het feest ter gedachtenis, dat de Heere God het volk uit het slavenjuk van Egypte had verlost, bevrijd, en het gausche volk moest dit op ieder Paaschfeest recht gevoelen en smaken. Geen huis in Jeruzalem was er, of het was opgevuld van vreemdelingen, die de volkomenste gastvrijheid genoten. Ieder was er trotsch op, als hij mocht spreken over gasten, die hem hadden opgezocht, om het feest der ongezuurde koecken bij hem te vieren. De avond vóór het Paaschfeest was vooral

een kinderfeestavond. Volgens de Mozaische wet mocht er geen zuurdeeg in het huis gevonden worden gedurende zeven dagen; al wat zuurdeeg was, of er op geleet, maakte dat hij, die het aanraakte, onrein was. Daarom moest het gansche huis doorzocht worden en gereinigd. De huismoeder legde dan dikwijls met opzet bier en daar een stukje zuurdeeg neder, en de huisvader met de kinderen gingen alle hoeken, kasten en kisten nazoeken, of zij ook iets van het verbodene konden vinden. Vond men een stuk, dan was er onder de kinderen een algemeene vreugde; de vader pakte het stuk heel voorzichtig op, en legde het op een schotel, om het, wanneer alles was schoongeveegd, op het haardvuur te verbranden. Deze handeling was de inleiding tot het huiselijk feest. Het Paaschfeest zelf werd op de volgende wijze gevierd. Met het aanbreken van den Paaschmorgen, zoodra het begon te lichten in het oosten, kondigden de priesters op de tempeltrappen door trompet- en bazuïngeschal aan, dat het groote feest was aangebroken. De huisvaders spoedden zich dan naar den tempel, en verzamelden zich in den buitensten voorhof; dat was een groote ruimte, van het eigenlijke tempelgebouw door een muur gescheiden, het voorhof der heidenen genaamd. Hier was de lammerenmarkt, die bij duizenden waren aangebracht, om op dien dag te worden geslacht, en als het Paaschlam te worden genomen. Het was een gewoonte, die langzamerhand tot wet werd gemaakt, dat niet minder dan tien en niet meer dan twintig personen van hetzelfde lam mochten eten. Het beest was gewoonlijk ouder dan acht dagen en moest jonger zijn dan een jaar, en het moest geheel en al zonder gebrek wezen. Als een huisgezin uit minder dan tien personen bestond, dan moesten er twee huisgezinnen of meer tezamen van hetzelfde dier eten. Wanneer de huisvader het dier had gekocht, ging hij er mede tot een der priesters, die in lange rijen naast elkander stonden, om op ge-

regelde wijze alle huisvaders te helpen. Op het Paaschfeest moest iedere Israëliet zelf het lam slachten. Hij was dan zelf priester. De vader sneed zelf het dier den hals af; de priester hield een zilveren bakje met een punt, opdat het niet op den grond gezet kon worden, onder den bloedenden nek, en vulde het bakje met het bloed, hetwelk door den naastbijzijnden priester werd aangenomen en van hand tot hand gaande, op het altaar werd uitgestort.

Het gedoodde lam werd aan een haak gehangen, in een oogenblik van vel, vet en ingewanden gezuiverd, waarna de huisvader het op den schouder nam en er mede naar huis ging, waar het in het vrouwenvertrek, dat tevens tot keuken diende, werd gebraden. In deze keuken waren ovens of gaten aangebracht in den vloer, die met gloeiende steenen werden verwarmd. In deze heetgemaakte ovens werd het lam in zijn geheel opgehangen. Het mocht niet in stukken gehakt worden, geen been mocht gebroken worden, en het moest zonder zout worden gebraden, Ex. 12:9, niet gekookt, want het moest haastig tot den maaltijd worden toebe-reid, dewijl het een gedachtenis was van den haast, waarmede de Israëlieten Egypte hadden verlaten. De huismoeder stak een stok in de lengte en een stok dwars door het dier heen, en zoo werd het gekruist in den heeten kuil opgehangen. Was het gebraden dan werd het zooals het was op den paaschdisch gezet. Behalve het Paaschlam was er ook gekookt vleesch aanwezig. Het lam werd gegeten met bittere saus, uit kruiden bereid. Behalve deze gerechten werden er koeken gebakken, bestaande uit meelbloem met water, zeer los aangemengd, en gebakken, zoodat er overal gaatjes in de koeken waren. Deze koeken of dit paaschbrood werd onder het uitdeelen in stukken gebroken en gedoopt in een dikke brij of saus, bereid uit appelen, noten, vijgen, amandelen en honig, en in wijn of azijn opgekookt. Die dikke saus werd gewoonlijk in een pan bereid, die

de gedaante had van een tichelsteen, om af te beelden, dat de Israelieten het in Egypte zoo zwaar hadden gehad met het bereiden van tichelsteenen.

Wanneer de huisvrouwen dit alles hadden toebercid, kwam het geheele gezelschap in de feestzaal bij elkander, en nam plaats aan den langen disch, die zeer laag bij den grond was aangericht, zoodat de feestgenooten op tapijten en matten konden aanliggen of zitten. Gedurende den maaltijd moest het gansche gezelschap, bestaande uit al de reinen des huizes, staan; dan waren de beste kleederen of reis-kleederen aangetrokken, de lendenen met den gordel omwonden en de reisstaf in de hand. De vader nam een beker wijn, en dankte den God Abrahams, Izaäks en Jakobs voor de zegeningen in het land genoten, waarna hij den beker liet rondgaan. Onder het gebruiken van dit alles moesten de kinderen des huizes, of de knapen, die mede tot het feest waren opgegaan, hun plicht vervullen. De huismoeder stootte in het geheim een harer kinderen aan, en deze richtte tot den huisvader de volgende vragen:

„Vader, waarom viert ons volk elk jaar dit gezegende Paaschfeest?“ Deze vraag keerde telken jare terug, en de vader beantwoordde deze vraag met de grootste blijdschap en met een van dankbaarheid stralend oog. Toen hij een kind was gelijk het kind, dat deze vraag tot hem richtte, had hij ditzelfde moeten doen.

„Dit is, mijn kind, omdat de Heere onze God ons uit het diensthuis van Egypte heeft verlost.“

„Maar vader, waarom wordt het bloed aan de deurposten gestreken.“

„Dit geschiedt, om ons te doen onthouden, hoe de Heer met een machtigen arm ons heeft bevrijd van den verstokten Farao. In dien gedenkwaardigsten aller nachten werden de eerstgeborenen der Egyptenaren gedood. Ons volk moest het bloed van

het geslachte lam aan de deurposten strijken, opdat de slaande engel onze huizen voorbij zou gaan. En terwijl de engel des verderfs zijn slaande hand over Egypte verhef, was er in Gosen een stille indrukwekkende drukte. Wij hadden ons allen reisvaardig moeten maken, onze lendenen omgord, onze voeten geschoeid, en in haast een stuk van het gebraden lam aftrekkende en etende. Geen been van het dier mocht gebroken worden, want tijd om te kluiven hadden wij niet, en nog minder tijd om het vleesch te koken; daarbij was het gebraden krachtiger, hetwelk voor ons zeer noodig was, dewijl wij een lange moeielijke reis voor ons hadden. Al etende trokken wij vijf aan vijf in stilte uit. De vader was zoo in het vuur zijner vertelling, dat hij sprak alsof hij er zelf bij was geweest; daarom sprak hij van wij.

„Maar vader, op andere tijden eten wij lekker gezuurd brood, en nu op dit heerlijke feest deze laffe ongezuurde koeken. Waarom is dit?“

„Dit is het brood der ellende, mijn kind, hetwelk eene herinnering is aan de verdrukking door Farao's hand. Daarbij kwam, dat het meel geen tijd had van rijzen, en ongezuurd en ongebakken tot Sukkoth werd medegenomen.“

En telkenmale als de huisvader wat verklaarde nam hij een gedeelte der kruiden, van het paaschlam, van de koeken en van den wijn, dankte God, deelde het rond, en het gezelschap viel zingende en juichende in; zij zongen een of meer verzen van het groote Hallel, dat is de 113de tot en met den 118^{den} Psalm.

Het is te begrijpen, dat onder al deze bedrijven een groot gedeelte van den nacht was voorbijgegaan, en daarom werd het feest met dankzegging besloten.

Reeds vroeg op den morgen van den eersten Paaschdag

stroomde de menigte naar den tempel. Nooit werd het eederen huis des Heeren zoo druk bezocht als op den eersten en tweeden Paaschdag. Er moesten dan tal van feestoffers gebracht worden. Eerst werd het gewone morgenoffer gebracht. De lampen in den tempel werden uitgebluscht, op het reukaltaar werd reukwerk gebracht, en een lam werd aan den Heer opgeofferd. Was dit offer gebracht dan volgde het feestoffer. Dit bestond in twee jonge stieren, een ram, zeven eenjarige lammeren, met enig koren en wijn. Als dit brandoffer was geschied, werd er een bok geslacht tot verzoening der zonden, en de priesters zongen het Hallel. Eindelijk verscheen de Hoogepriester in het tempelgebouw. Aller oogen wachtten op hem. Hij was de voorname in Israel, het eigenlijke hoofd des volks. Zijn persoon, zijn kleeding en zijn werk, alles was belangwekkend, en met ingehouden adem verwachtte de gansche menigte zijne komst. Op dezen dag offerde hijzelf, en als hij geëindigd had breidde hij zegenend de handen uit over de schare, en sprak :

De Heer zegene u en Hij behoede u,

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

O, aan dien zegen werd zoo veel gewicht gehecht; want de Heere God had beloofd, dat Hij ieder, die deze zegenbede geloovig aanhoorde, zekerlijk zegenen zou.

Het ontbrak natuurlijk op dezen dag niet aan tal van dankoffers; ieder, die enigszins instaat was den Heer zijn dank te bewijzen met stoffelijke gaven, deed dit, en de priesters, die voor deze gelegenheid in talloze menigte waren opgekomen, hadden handen vol werks.

Als de plechtigheden in den tempel waren afgeloopen, wachtte de menigte nog een ander schouwspel, en de feestgangers stroom-

den de poort der stad uit. De schare werd voorafgegaan door eenige van de voornaamste burgers der stad.

De oudste van hen droeg een korfje en een zeis of mes. Buiten gekomen verzamelde men zich op een der akkers, waar het rijpe golvende koren stond. Omstreeks Paschen was de gerst rijp, en de oogst moest op plechtig godsdienstige wijze worden ingewijd. Een van de burgers zeide: „Zal ik voor den Heer een deel van dit koren afmaaïen?“ En al het volk riep juichende: „Ja.“ — „Zal ik het doen met deze zeis?“ En weder werd daaraan bevestigend beantwoord. „Zal ik het leggen in dezen korf?“ Ook hierop werd: „Ja“ geantwoord, waarna een deel van het beste koren werd afgemaaid, in het korfje gedaan, gedroogd, gedorscht en gemalen, opdat het op den tweeden Paaschdag aan Jehova zou worden geofferd. Deze handeling geschiedde met de meeste plechtigheid. Ook op den tweeden feestdag werden talrijke feestoffers geofferd; de dag werd verder doorgebracht met godsdienstige samenkomsten in den tempel, met wandelingen in en rondom de stad, en zij, die niet langer tijd hadden, of te weinig leeftocht voor de overige feestdagen hadden medegenomen, keerden met een vroolijk, dankbaar hart weder huiswaarts. Inmiddels vierde men door het gansche land feest. Talrijke vuren op de hoogten der bergen ontstoken gaven van stad tot stad en van dorp tot dorp het sein, dat het feest was begonnen, en gedurende de volgende dagen en weken hadden de landlieden het druk met het binnenhalen van het koren, terwijl omstreeks Pinksteren de oogsttijd was afgelopen.

Toen de onderwijzer zoo ver was gekomen met zijn vertelling, was de tijd verstreken. De kinderen hadden beter geluisterd dan gewoonlijk het geval was, wanneer er zulk soort van vertellingen gedaan werden. Dit hadden zij gedaan om Roosje, het Jodenmeisje; gedurig keken zij haar aan, om te zien of zij er

belang in stelde. Ja, dit deed het kind; met ingespannen aandacht had zij niets van het gehoorde verloren laten gaan, en bij het einde stond er een traan in haar oog.

„O mijnheer, wat mooi!“ riep zij uit. „Och het spijt mij zoo, dat wij nooit zulk een Paascheestvieren. Waarom doet ons volk dat nu niet meer, mijnheer? Vader en moeder vieren ook wel Paascheest, wij eten ook wel paaschkoeken, maar zoudt gij het verteld hebt gebeurt het niet. Als het over veertien dagen Paschen voor ons is, zal ik aan vader vragen of wij het ook zoo mogen vieren als ons volk dit in vroegere dagen deed.“

„Dit kunt ge wel doen, Roesje, maar ik zal aan de kinderen en aan u in het kort mededeelen, waarom dit nu zoo niet meer in zijn geheel kan geschieden. Vooreerst zijn de Israëlieten niet meer in het goede land Kanaan, hetwelk zoo geschikt was tot zulk een feestviering. Het Israëlietische volk is over de gehele aarde verstrooid, en dus zou zulk een schoone gezamenlijke feestviering niet meer mogelijk zijn. Maar daarbij komt, dat het ook niet geschieden mag buiten het land aan Abraham, Izaak en Jakob gegeven. De dankoffers en de zoenoffers voor de zonden mochten alleen gebracht worden te Jeruzalem op het altaar, en mochten alleen aan den Heer worden opgedragen door de priesters, en een priesterstand is er niet meer. Doch bevend moet ik u zeggen, kinderen, dat het slachten van het Paaschlam niet meer behoef te geschieden. Dat lam op het Paascheest was een zinnebeeld en afbeelding van een ander lam, dat eenmaal geslacht zou worden. Dat lam is geslacht, het is gehangen aan het kruisbout op Golgotha, gelijk het lam der Israëlieten gekruisigd, in den oven werd opgehangen. Dat lam is onze Heer Jezus Christus, die door de Israëlieten is verworpen, en die ook nu nog niet wordt aangenomen door de thans levende nakomelingen van Abraham, Izaak en Jakob. Evenals het bloed

van het Paaschlam, hetwelk in dien nacht der verlossing aan de deurposten werd gestreken, de Israëlieten bewaarde voor den dood, zoo ook bewaart het bloed van Jezus Christus ons, die Hem liefhebben, voor den eeuwigen dood, voor het eeuwig verderf. O kinderen, hoe gaarne zou ik wenschen, dat gij allen dien Jezus eenmaal liefkreegt, en dat ook gij, Roosje, Hem leerdet nannemen als uw Zaligmaker, als den Messias aan uw volk beloofd. Nu zijt gij nog jong en weet van deze dingen nog weinig, maar onderzoek, als gij daartoe in de gelegenheid komt, het Oude Testament, uw bijbel, en wie weet of gij nog niet eenmaal een heerlijk Paaschfeest zult vieren, al is het niet op Joodsche wijze, dan toch op Christelijke wijze, hetwelk verreweg het beste is.

Na gezang en gebed gingen de kinderen naar huis, en Roosje kloot de bovenhuistrap om naar Liesje en naar Sjaakje te gaan zien, die volstrekt niet wakker geworden waren.

V.

Levi Breetveld en zijne familie kwamen te tien ure tehuis, en beknorden Roosje, dat zij niet gezorgd had voor een kopje koffie. Zij vroegen er niet naar of het kind, dat volgens vader wel mooi was, maar tot niets deugde, er wel toe instaat geweest was, in een vreemd huis en met twee kleine kinderen. Roosje had er waarlijk in het geheel niet aan gedacht, het gehoorde had haar hartje geheel vervuld. Hoemeer zij er over nadacht, hoemeer zij verlangde naar een Paaschfeest als dat, waarvan mijnheer had verteld. Daarbij kon zij zich maar niet begrijpen, waarom haar vader altijd zoo op de Gajim sehoid. Die mijnheer was toch zoo vriendelijk, en hij had zoo mooi gesproken. Het

was toch zeker beter Gójjim te wezen, dan in de herberg te gaan spelen. Die leelijke soldaten en dronken mannen konden haar nooit met rust laten, maar noemden haar altijd mooi Roosje, en gaven haar centen, en zij was afkeerig van die leelijke menschen. Zij jokte wel, als zij zeide dat zij niet spelen kon, en geen dansen kon leeren, maar jokken dacht zij was niet zoo kwaad als voor dronken mannen te dansen, te zingen en te spelen. Roosje meende, dat zij uit twee kwaden een moest kiezen; zij had geen besef, geen moed en kracht genoeg, om tot vader en moeder te zeggen: Ik wil niet mede naar de herbergen. Zij was maar blijde dat zij in dit huis was gekomen. Als zij kon zou zij gedurig gaan luisteren, en als mijnheer wilde, zou zij hem vragen om haar nog meer te vertellen van haar volk.

Veertien dagen daarna was het Paaschfeest voor de Israëlieten. Roosje bleef getrouw aan haar voornemen. Op deze dagen werd Roosje netjes opgesierd en ook de overige kinderen kregen iets nieuws, zeer opzichtige kleederen, evenals moeder Sara, die schitterde van blauwe en roode linten aan muts en hoofd.

Er werden Paaschkoeken gegeten naar het voorschrift der wet; er werd naar de synagoge gegaan, maar Roosje miste het heerlijk gevoel, dat zij had gehad, toen zij van de Paaschfeesten in Kanaän had hooren verhalen. Wat haalde dit feest bij die andere.

„Vader, ik wilde zoo graag dat wij Paaschfeest vierden zoals ons volk dit vroeger deed,“ zeide Roosje toen Breetveld 's avonds uit de synagoge kwam.

Levi Breetveld zette groote oogen op, toen Roosje, dat suffelijke meisje, zoals hij haar noemde, zoo onverwacht deze woorden sprak.

„Hoort ge dat, moeder, wat Roosje daar zegt? Wat bedoelt je daarmee, ondeugend nest. Is het niet goed genoeg, dat

vader je een nieuwe jurk en nieuwe schoenen heeft gegeven, daar je niets voor doet. Wat wou je nog anders hebben, zeg lui nest. Als je wat beter dansen en zingen kon dan kreeg je nog veelmeer, maar dat verdien je niet. Moop en laaifie, dat zijn eerst knappe jongens, die helpen wat verdienen.»

„Och lieve vader, dat bedoel ik niet. Maar ik wou, dat we een paaschlam slachtten, en bittere kruiden aten, en dat we het deden zooals het ons is voorgeschreven naar de wet, zooals ons volk deed te Jeruzalem.»

Levi Breetveld werd hoe langer hoe meer verwonderd; hij wroette met zijne handen in zijn krullend zwart reeds grijzend haar, en zijne oogen begonnen te flikkeren.

„Hoe komt ge toch aan dat alles, Roosje? Wie heeft je dit in het hoofd gezet? Hoe weet ge deze dingen, kom vertel mij duidelijk wat ge nog meer weet en hoe gij er aankomt?»

Roosje was eerst een weinig bang voor de dreigende blikken van vader Levi, maar toen zij eenmaal aan het vertellen was van alles wat zij gehoord had, was alle vrees geweken, en Levi Breetveld met moeder Sara staarden hun dochttertje met achterdochtige blikken aan.

„Waar hebt gij al die wijsheid opgedaan, vertel ons dat dadelijk, of — —» en meteen liet Breetveld een toegeknepen hand zien, waarvoor Roosje kennelijk zeer bang was.

Met een kloppend hart vertelde zij, dat zij had geluisterd toen mijnheer beneden van het Israelietische Paaschfeest had verteld. Maar och, dat arme kind. Ze kreeg meer slagen dan boterhammen dien avond, en de bedreiging, dat ze beneden in den spookkelder zou gestopt worden, indien ze het weder durfde wagen naar dien vervloekten Gojim te luisteren. Inweerwil van dit alles, had het kind er toch geen berouw over, dat zij het gedaan had; integendeel, dien avond prentte zij zich

in het geheugen voor geheel haar leven, en juist die klappen en die honger waren oorzaak, dat zij meer dan anders aan de Paaschfeesten en het goede land Kanaän dacht, en aan dien Jezus van Nazaret, die aan een kruis had gehangen, gelijk het gekruiste lam in den oven van de huismoeders in Israel.

Levi en Sara hadden het, nadat Roosje naar bed was gegaan, zeer druk. Het waren wereldschgezinde menschen, en toch waren zij zeer trotsch op hun Israëlietschap. Voor geen geld ter wereld zouden zij het gedoogen, dat een hunner kinderen ook maar in het geringste afweek van hun geloof, al hadden zij ook zeer weinig begrip van hun eigen godsdienst. En toch stond het te vreczen, dat dit met Roosje het geval zou worden, als zij onder den invloed kwam of bleef van het onderwijs op de Zondagschool beneden. Dit gaf den doorslag, dat Breetveld besloot, zoo spoedig mogelijk deze kamers te verlaten. En toch paste de slimme vogel wel op, dit niet aan het bestuur der Zondagschool te laten blijken. Hij begreep, dat wanneer hij deed alsof hij er wilde blijven, zij hem de zes weken huur zouden schenken, en hem dwingen het bovenhuis te verlaten. En zoo geschiedde het. Levi Breetveld kwam op den juisten tijd zijn huurpenningen aanbieden, en vroeg of hij nog langer op het bovenhuis mocht blijven. Doch natuurlijk werd hem dit geweigerd, en hem tevens gezegd, dat hij terstond de woning moest verlaten, dewijl hij, indien hij dit niet deed, zou aangeklaagd worden als een indringer, die iemand anders was dan de gewaande koopman in oudheden. Maar daarom mochten ook de verschenen huurpenningen niet worden aangenomen, daar men hem in dit geval als huurder zou hebben erkend. Die eerlijke Levi Breetveld. Het geslacht der schijnheilige Israëlieten was nog niet uitgestorven, die wel de grootste onrechtvaardige daad durfden verrichten met den onschuldigen Jezus te doen kruisigen, en die toch aarzelden

om in het rechthuis van Pilatus te gaan, uit vrees van zich te verontreinigen in het huis van dezen heiden. Ach, dat deze soort van lieden slechts zelden werden aangetroffen! Maar-ook onder hen, die Christenen heeten, treft men hen in menigte aan. Roosje was door deze omstandigheden verstoken van het onderwijs in de dingen, die zoo goed voor hare kinderlijke ziel konden worden, indien de Heer het uitgestrooide zaad slechts wilde zegenen. En het werd gezegend. Het was goed zaad in een goede aarde gevallen. Het ontkiemde langzaam, maar zeker; en toen het tot rijpheid kwam, bleek het gelijk te zijn aan het zaad, hetwelk de landman in de aarde had gestrooid, en welig was opgeschoten — hij zag wel dat het gegroeid was, maar hij wist niet hoe.

VI.

Op den hoek eener straat van ons stadje zag men dagelijks een arme bleeke vrouw; zij was nog jong, maar reeds scheen zij korter bij den dood dan bij het leven. Zij was eenmaal schoon geweest en zij was het nog wel, als men de droevige, lijdende trekken van haar aangezicht zich wegdacht, en als men de havelooze kleeding niet aanzag, welke haar bedekte. Zij dreef een kleinhandel in fruit en snoepgoed voor kinderen, welke waren zij op een tafeltje voor zich had uitgesteld. Zij was niet alleen, maar een jongen was bij haar, die haar broeler scheen en een zeer beklagenswaardig uiterlijk had. Hij was idioot. Het was een dier ongelukkigigen, die hun leven als een slecht nurwerk voortsleepen. Hij kon niet stocien en lachen en springen, gelijk

andere jongens van zijn leeftijd; hij kon zich niet vermaken met hunne spelen. Den geheelen dag, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, deed de ongelukkige niets anders dan zitten, en wiegelde met het groote hoofd heen en weer, terwijl hij met een zachte stem onophoudelijk neuriede: „A! a! A, a!“

Elken morgen droeg de arme vrouw haar winkeltje met zich, en zette het op den hoek der straat, terwijl zij haar appels en snoepgoed uitstalde, om de voorbijgangers te trekken; en steeds kwam de ongelukkige idioot aan haar hand met haar mede. Het gezicht van deze arme vrouw achter haar tafeltje op een laag stoeltje weggedoken, en haar broeder, die onophoudelijk balanceerde met het hoofd, en steeds zong: „A, a! A, a!“ was instaat om het hardste hart tot medelijden te bewegen.

Hoe hulpeloos, arm en zwak deze ongelukkige ook was, toch waren er straatjongens, wreed genoeg om zich met hem te vermaken en hem te plagen. De schooljongens vooral lieten nooit na, om als zij in de gelegenheid waren, hem wreed te behandelen.

Zoodra de idioot een van hen zag, verschuilde hij zich achter zijn zuster; hoewel hij niets scheen te begrijpen, gevoelde hij toch, dat zij zijn natuurlijke beschermster en vriendin was.

Arme jongen! Verdraag nog maar een poos deze verkeerde vroolijkheid; uw hart, als gij het gevoelt, wordt nog slechts een poos door uwe vijanden op aarde gemarteld, want gij hebt een Vriend in den hemel, den lieven Heer Jezus, die een helper was en is van zulke ongelukkigen. Als het avond werd pakte de arme vrouw de waren, welke zij niet had kunnen verkoopen, bij elkander, zette de tafel op haar hoofd, nam in de eene hand den stoel en gaf de andere aan haar beklagenswaardigen broeder. Ongelukkig tweetal!

De arme jongen was zeer dankbaar voor de goedheid van

zijne zuster; en elken avond als zij hun ellendig bed in den hoek van heur vertrekje nederlegde, om te rusten en te slapen, omhelsde hij haar. Hij had geen begrip van een gebed, of van danken, maar hij wist, dat zijne zuster goed voor hem was. Wanneer hij haar zag nederknielen, knielde hij ook, en terwijl zij hare gebeden tot God opzond en om genade smeekte, zong hij onophoudelijk zijn: „A, a! A, a!“

Eens op een morgen werd de vrouw niet op haar gewone plaats op den hoek der straat gezien. Zij zou er niet meer komen. Hare krachten hadden haar begeven. Iedereen kende haar van aanzien, en velen wisten ook wel wie zij was. Een paar goede menschen in de buurt deden onderzoek naar haar, en vonden haar in een treurigen toestand naar het lichaam op haar ellendige legerstede. Zij was zeer zwak en scheen den dood nabij. Haar broeder zat naast haar, hield haar hand in de zijne, en zong onophoudelijk zijn droevig A, a! A, a! Toen de burens bij haar kwamen was haar eenige en eerste begeerte, een predikant bij zich te mogen hebben. Verwonderd staarden de menschen haar aan. Een predikant? „Maar Roosje, gij zijt immers Jodin, zult gij niet liever een rabbijn bij u zien? — „Nee, neen,“ sprak Roosje, „een rabbijn kan mij niet helpen; och als gij mij lief hebt, doet dan hetgeen ik vraag.“ Natuurlijk vervulden de aanwezigen haar wensch, en spoedig kwam de rechte man op de rechte plaats. Verheugd ging de prediker tot Roosje, hopende dat hier iets goeds te doen of te hooren was voor het koninkrijk van Jezus Christus. Wie zij wezen zou, die Jodin, en hoe zij gekomen was tot de begeerte om een predikant bij zich te hebben, dit alles vervulde hem onder weg met belangstelling. Terstond, toen hij in het armelijk vertrekje bij de kranke Roosje gekomen was, begon zij een verhaal van haar toestand, „Reeds als kind, mijnheer, heb ik leeren inzien, dat ons volk

niet meer was wat het geweest was. Tot dit begrip ben ik gekomen door het onderwijs, dat aan de kinderen van de Zondagschool gegeven werd en dat ik op zekeren avond bijwoonde. Mijne ouders, mijne arme ouders, woonden toen op het bovenhuis van die school, maar toen zij bemerkten, dat ik in stilte had geluisterd, wilden zij voor geen geld ter wereld daar blijven.

Mijn vader sloeg mij in zijne onwetendheid en vijandschap tegen het Christendom, en wij verhuisden naar een andere woning. Doch ook daar bleven wij niet lang. Gij weet het, mijnheer, dat de welvaart in onze stad gelijk is aan ebbe en vloed. Als er oorlog is in onze Overzeesche bezittingen, dan verrijzen de hebergen als puddestoelen uit den grond, en de muzikanten, gelijk mijn vader was, verdienen veel geld; maar zoodra het vrede is verdwijnen zij even spoedig als zij gekomen zijn, en de menschen, die met hen in betrekking staan, vervallen in armoede. Zoo ging het ook met mijne ouders. Een jaar nadat wij hier in de stad waren gekomen, moesten wij haar weder verlaten, en sedert dien tijd begon voor ons een zwervend leven. Wij reisden van stad tot stad en van dorp tot dorp; vader, moeder, mijn zuster Rachel en mijne twee broeders Mozes en Levi maakten muziek langs de huizen, terwijl ik met een mandje garen en band aan den arm en mijn ongelukkig broertje in een wagentje, iets trachtte te verkoopen. Wij hadden het zeer armoedig eenige jaren lang, maar ouder al die treurige omstandigheden kon ik niet vergeten wat ik eens op de Zondagschool had gehoord. De onderwijzer had verteld, dat door de zonden van ons volk, door de verwerping van Jezus van Nazaret, wij over de aarde verstrooid waren, en geen heerlijke Paaschfeesten meer mochten vieren in ons goede land. Deze gedachten vervulden mij op den weg en als wij des nachts ergens ons verblijf hielden. O, hoe dikwijls heb ik gewenscht, meer van deze dingen te mogen hooren, maar nooit

was ik in de gelegenheid. Zoolang vader en moeder leefden hielden zij een wakend oog over mij, en na hun dood heb ik steeds voor mijn armen ongelukkigen broeder moeten zorgen, zoodat het mij onmogelijk was er iets van te hooren. Sedert dien tijd zijn er vijftien jaren voorbijgegaan. Ik was toen elf jaren, maar er is in dien tijd heel wat gebeurd. Ik kan u dit alles niet mededeelen, mijnheer, alleen wil ik u zeggen, dat vader aan een bloedspuwing is gestorven, en dat moeder kort daarna van armoede en verdriet in het Israelietisch gasthuis te A is weggekewind. Mijn broeders Mozes en Levi zijn als koloniale naar Indië vertrokken, en Rachelje is als meid met een paardenspel de wereld ingegaan. Sedert dien tijd bleef ik met Sjaak alleen. Mijn zusje Liesje is op tweejarigen leeftijd gestorven. O, mijnheer, ik kon niet van hem scheiden; zoolang ik nog iets verdienen kon, wilde ik zelve voor hem zorgen; ik zou het niet hebben kunnen uithouden zonder hem. Maar ach, die arme jongen! Wat zal er van hem worden als ik er niet meer ben.» De tranen rolden het zwakke Roosje over de wangen, en de arme Sjaak zong onophoudelijk zijn A, a! A, a! «O, mijnheer, ik gevoel mij ongelukkig, en toch is er iets in mij, dat ergens naar verlangt. Op dien avond sprak de onderwijzer van het bloed van het groote Lam, dat ons bewaart van den eeuwigen dood, och vertel mij daar wat meer van.»

De predkant was verheugd dat hij mocht spreken tot deze Israelietische vrouw, van zijn dierbaren Heiland Jezus Christus, die gekomen was tot zijn volk, maar die door de zijnen niet was aangenomen. Hij vond het heerlijk, dat er een dochter Israels naar Hem vroeg, die gekomen was voor ellendigen en verlorenen in zichzelf. Maar vooral sprak hij veel over het lijden en sterven van den Heer Jezus Christus. Hij schilderde Hem als het groote Paaschlam, dat voor ons is geslacht en waar-

van Roosje had gesproken, waarover zij jaren lang had nagedacht. Het hart van deze vrouw was geopend, de akker was bereid, maar het zaad was tot nog toe niet in genoegzame hoeveelheid aanwezig geweest. Nu het met volle handen werd uitgestrooid, ontkiemde het verwonderlijk snel. O, met welk een gretigheid dronk de zieke, de dorstige ziel het water des levens in, dat stroomt uit de altijd vloeiende bron van Gods heilig en dierbaar Woord.

Nog twee dagen leefde het arme Roosje; ja arm was zij naar het lichaam, maar de schatten van Gods genade stroomden haar in die dagen toe. De dood zou haar ontmoeten, arm in zielezelve, maar rijk in geloof. De predikant bezocht haar gedurig, ja hij week bijna niet van haar ziekbed, en toen zij de oogen sloot, waren hare laatste woorden: *«Lieve, dierbare Heere Jezus, o bedek Gij met uw albetelend bloed mijne zonden, Gij, het groote Paaschlam, zijt machtig om den engel des doods van mij voorbij te laten gaan; maar neen, dat wilt Gij niet, het is uw wil dat ik sterven ga. Ik doe dit ook blijmoedig. Neem mij op in uw zaligen hemel, opdat ik daar het heerlijke Paaschfeest moge vieren, waarnaar mijne ziel zoolang heeft gedorst. Wees mij arme zondares genadig, en zorg Gij voor mijn armen broeder Sjaak.»* Toen stierf Roosje Breetveld. Hier had het Roosje geen tijd gehad om te ontluiken, maar daarboven zou zij bloeien eeuwiglijk en altoos.

Zij werd nu veredeld, zij werd nu geplant
In schoone landsdauwen van 't hemelsche land.

Toen Roosje stierf hield zij de hand van haar broeder in de hare geklemd. Geen oogenblik had de idioot zijn zuster willen verlaten. Het was *nutteloos*, dat men hem met goedheid aansprak, want hij kon niet antwoorden op een enkel woord, noch

begrijpen wat men tot hem zeide, en evenwel scheen hij toch eenig begrip te hebben van den dood van zijn zuster. Niets is moeilijker dan te zeggen wat een idioot begrijpt, of niet begrijpt. Er zijn oogenblikken, waarin zij meer bewaandheid schijnen te hebben dan in andere. En de arme Sjaak scheen een van deze oogenblikken te beleven, tenminste scheen hij besef te hebben dat hem iets zeer droevigs was overkomen. Hij hield onophoudelijk zijne oogen op het bleeke aangezicht van zijne zuster gevestigd, hij drukte met meer teederheid hare dorre koude hand, en met een nog weemoediger stem dan gewoonlijk zong hij zijn: »A, a! A, a!»

Indien hij vatbaar ware geweest voor vertroosting, men had hem die zeker gegeven; allen, die hem omringden, waren getroffen door zijn smart; maar het was onmogelijk, hij begreep niets, zelfs niet wat vertroosting was.

Indien gij, mijne lezers, het geluk hebt gezond te zijn en uw verstand te hebben; indien gij in alle dingen welvaart; indien gij God hebt leeren vreezen; indien gij hebt leeren gevoelen dat gij een zondaar zijt; indien gij Jezus Christus hebt leeren zoeken als uw Zaligmaker, weet dan dankbaar dat gij geen idioot zijt. Als gij uwe redelijke vermogens bezit, vergeet dan niet barmhartigheid te bewijzen aan hen, die ze missen.

Als de aanwezigen, die den idioot zagen zitten, met de hand zijner doode zuster in de zijne, tot hem spraken, luisterde hij een oogenblik. Misschien was het de uitdrukking van medelijden, die hij in hunne oogen opmerkte, meer dan de woorden, die hem deden begrijpen, dat zij hem beklaagden; hij hief een oogenblik het hoofd op, en er stond een traan, ja waarlijk een traan in zijn onnoozel oog. Daarna nam hij opnieuw zijns zusters hand en zong nog zachter en nog treuriger »A, a! A, a!» De toeschouwers barstten in tranen los, want nooit hadden zij zulk

een ongelukkige in zulk een beklagenswaardigen toestand gezien. Alles wat hij op aarde bezat, had hij nu verloren; hij was diep ongelukkig zonder de oorzaak van zijn ongeluk te beseffen. Zonder zich te verzetten liet hij de hand van zijn zuster los en liet zich van haar verwijderen. Zwijgend zette hij zich in een donkeren hoek van het vertrek neder, terwijl de aanwezigen hem met hun gansche hart beklaagden en vroegen: „Wat zal er van den armen jongen worden, wat zullen wij voor hem doen?“ Wat er van hem worden zou, wist men niet, doch waarschijnlijk zou hij in een idiotengesticht gebracht worden, waar hij opgepast werd door menschen, die geen zusterhart bezaten.

Verplaatst u, mijne lezers, met uwe gedachten in de ziekenzaal van zulk een huis. Daar ligt hij, de ongelukkige, zonder een vriend op de wereld; alleen zij, die hem oppassen, kennen hem, en toch weten zij ter nauwernood zijn naam. Ziet hem daar zijn einde tegemoet gaan, zonder eenige vertroosting te smaken aan zijn hart, zonder een enkelen straal van hoop, die hem in de eeuwigheid tegenstraalt, door de genade en de barmhartigheid van den Zaligmaker, die zulke ongelukkigen liefheeft. Het geloof in de belofte Gods ondersteunt hem niet, en het gevoel van vreugde en van een toekomstige heerlijkheid verlicht niet zijne ziel. Zonder te gevoelen dat de dood en de eeuwigheid naderen, verliest hij zijne krachten, en de laatste klanken, welke zijne stervende lippen uitspreken, is zijn droevig: A, a! A, a!

Zoo stierven Roosje en haar broeder Sjaak, de arme idioot. Daar, in het stille graf, rusten beiden uit tot aan den eeuwigen morgen, en beiden zullen gelijk alle dooden de stem van den archangel over hunne graven hooren klinken. Dan vieren zij een eeuwigen heerlijken Paaschmorgen, den morgen der opstanding ten eeuwigen dage. Geve de Heer dit ook u, lieve lezers.

Bij de uitgevers dezes verscheuen mede:

- A. C. de Zwart.** Oude Peter en jonge Peter. Een Paaschverhaal.
f - 15; 25 Ex. *f* 3.—.
- H. Karsson.** Opgestaan. Het blijde Paaschfeest *f* - 15; 25 Ex. *f* 2.50.
- C. van der Velden Jz.** De Paaschvreugde. Paaschverhaal. *f* - 15;
25 Ex. *f* 3.—; 100 Ex. *f* 10.—.
- De jeugdige blinde. Paaschverhaal... *f* - 10; 25 Ex. *f* 2.—.
- De eerwaardige grijsaard. Paaschverhaal. *f* - 10; 25 Ex. *f* 2.—.
- Samuel op zee. Een Paaschverhaal. *f* - 10; 100 Ex. *f* 7.50.
- C. S. Adama van Scholtema.** De man, die aan zichzelf
de hand hield. Paaschboekje. *f* - 10; 25 Ex. *f* 2.—; 100 Ex. *f* 7.—.
- John Howard en zijn arbeid onder de gevangenen. Honderd
jaren na zijn optreden herdacht. Paaschboekje..... *f* - 07⁵;
100 Ex. *f* 5.—.
- Ph. J. Hoedemaker.** Waarom eet gij eieren op Paschen?
f - 10; 100 Ex. *f* 7.50.
- De voorspraak. Een Paaschboekje.... *f* - 05; 25 Ex. *f* 1.—.
- E. Gerdos.** De satijnen das. Een Paaschverhaal. *f* - 10; 25 Ex. *f* 2.—.
- J. P. Schaberg.** Een Paaschboekje voor kinderen.... *f* - 07⁵;
25 Ex. *f* 1.75; 100 Ex. *f* 6.—.
- Onno en Anna,** of het Paaschfeest te Vlissingen vóór driehon-
derd jaar..... *f* 0.07⁵; 50 Ex. *f* 3.—; 100 Ex. *f* 5.—.
- De twee Paaschdagen**..... *f* - 05; 25 Ex. *f* 1.—.
- Nicolaas Beets.** Paaschvreugde..... *f* - 05; 25 Ex. *f* 1.—.
- Paaschgave.** Opstandingskracht. *f* - 05; 25 Ex. *f* 1; 50 Ex. *f* 1.75;
100 Ex. *f* 3.—; 1000 Ex. *f* 25.—.
- De verschijningen van den Zaligmaker op den dag zijner op-
standing**..... *f* - 04; 100 Ex. *f* 3.—.
- H. Karsson.** In Christus is geen dienstknecht of vrije. Eene
Amerikaansche geschiedenis. Naar het Fransch. In geïllustreerden
omslag..... *f* - 40.
- De zoon van moeder Neele de visscherin. Een verhaal voor
jongelieden..... *f* - 25; 25 Ex. *f* 5.—.

- H. Karssen.** Zonde en genade. Eene Overveluwsche geschiedenis.
 In geïllustreerden omslag..... *f* -15; 25 Ex. *f* 2.50.
- De nieuwe Lazarus, of Arm maar gelukkig. Een Kerstverhaal..... *f* -15; 25 Ex. *f* 2.50.
- J. H. van Linschoten.** Antonie Olivier, of Bergen in 1572. Een verhaal voor jongelieden. Met 2 platen in kleurendruk. *f* -80.
 Gebonden *f* 1.10.
- De markies van Rovallet. Een verhaal uit den tijd van de Fransche Republiek en het Keizerrijk. (1794—1813) Met een plaatje... .. *f* -40; 25 Ex. *f* 7.50.
- De kinderen van den markies. Een feit uit den tijd der dragonnades. In geïllustreerden omslag..... *f* -30.
- Een man van den tabbaard uit de 17e eeuw. Een verhaal uit den tijd der dragonnades. In geïllustreerden omslag. *f* -30.
- Nella Winter, of: Kan ik geduldig worden? Eene Kerstvertelling voor de jeugd. *f* -10; 25 Ex. *f* 2.—.
- A. Hardenberg.** Twee gelukzoekers. Een verhaal voor de jeugd. Met een plaatje ..... *f* -40.
- Een ellendige. Een verhaal voor de jeugd. Met een plaatje. *f* -40.
- Het eind draagt den last. Een verhaal voor de jeugd. Met een plaatje..... *f* -40.
- A. J. Hoogenbirk.** Klein begonnen; hoe een jongen, die wilde, een man werd, die kon. Met twee platen.... *f* -60. Geb. *f* -80.
- Willen en werken: de zoon voor drie stuivers, mijnheer! Met twee platen in kleurendruk..... *f* -30.
- De timmerman van Nimes, of de nachtelijke verrassing Een waar verhaal uit den tijd der Hugenoten. In geïllustreerden omslag..... *f* -20.
- De prins van Shipoer. Een vertelling uit Hindostan. *f* -10; 25 Ex. *f* 2.—; 100 Ex. *f* 7.50.